

Verdibegrepet og forvaltning av friluftslivet i urbane skoger.

Jørund Aasetre - Trøndelag forskning og utvikling

Vegard S. Gundersen - Norsk institutt for skog og landskap

1 Urbane skoger og verdier

I Norge bor nær 80 % av befolkningen i urbane områder, og bruken og presset på skogen fra allmennheten er derfor svært ulikt fordelt. Det er beregnet at urbane skoger alene står for omtrent 100 millioner besøk av friluftslivsbrukere årlig; mer enn halvparten av alle besøk i norske skogområder (Gundersen 2004a). Urbane skogområder er definert som skoger lokalisert i eller nær byer og tettsteder, og antas å gi et mangfold av ulike verdier til befolkningen. For å skille urbane skoger fra andre tredekte urbane landskap, er urbane skogområder begrenset til tredekte arealer med ukultivert bakkevegetasjon (Rydberg & Falck 2000, Gundersen et al. 2005). Dette betyr at hager, parker og gatetrær ikke er definert som en del av de urbane skoger (Gundersen 2004a). Urbane skogområder har blitt estimert til minst 150.000 hektar, eller 2-3 % av det totale produktive skogarealet i Norge (Gundersen 2004a). Urbane skoger karakteriseres ofte av et intensivt konfliktnivå (Konijnendijk 1999), spesielt knyttet til offentlige og private goder (Gundersen et al. 2006).

Det finnes flere eksempler på verdioversikter og -systematisering relevant for urbane skoger i Norden (Hytönen 1995, Hågvar & Støen 1996, Juul 1997, Ryberg 1998, Frivold 2002, Gundersen 2004a, Möllersten 2004, Rydberg & Aronsson 2004, med flere). Ofte er imidlertid systemene og begrepene som er brukt av ulike forfattere uforenlige og ofte også for teoretiske for anvendelse i det praktiske. Derfor er det et behov for å bringe sammen, klargjøre og om mulig å skape en felles plattform for verditaksonomi tilegnet urbane skoger. Hensikten med en diskusjon rundt verdier i urbane skoger er først og fremst å skape bevissthet rundt hele mangfoldet av verdier og funksjoner, det være seg i skogene, for de menneskene som bruker eller på andre måter har et forhold til skogen, og for de miljømessige verdiene som er i skogen. Vårt verdisyn er til en hver tid preget av det samfunnet vi lever i, og det er også viktig å sette fokus på verdier som blir diskriminert eller som er lite fremme i samfunnsdebatten i dag, fordi slike verdier kan bety mye for enkelte individer eller grupper av individer, for miljøet og mangfoldet eller for fremtidige verdier. Vi vil her drøfte ulike tilnærminger til verdidebatten, og forsøke å sette dette inn i en større friluftslivssammenheng.

2. Teoretisk utgangspunkt

2.1 Innledning

Når vi drøfter skogens verdi kunne vi selvsagt gått rett på sak med å drøfte ulike verdifunksjoner og direkte lansert en eller annen verditaksonomi. Imidlertid ønsker vi ikke å lansere nok en inndeling som vi så hevder er bedre enn de som har vært lansert tidligere. Vi ønsker isteden å gå bak slike taksonomier, og fremme en tankemåte som er robust selv om selve inndelingen i skogverdier må justeres. Når vi skal drøfte skogverdier vil vi derfor først gi noen betraktninger om selve verdibegrepet, for så å drøfte hvordan ulike verdier avgrenses for så i siste delen av artikkelen relatere dette til friluftsliv i skog. Ut fra attribuerings-teori vil vi hevde at det er to måter å tilnærme seg verdibegrepet på, en intern og en ekstern, dvs.:

1. En kan diskutere om noe (som dyr, planter, økosystem) har verdi, og eventuelt hvilke typer verdier. Dette utgjør et innenfor perspektiv i forhold til verdidebatten.
2. Men en kan også velge å diskutere prosessen som tilskriver noe verdi (sosiologisk/psykologisk/filosofisk). – Dette utgjør på mange måter et utenfor- perspektiv, dvs. hvor en står utenfor verdidebatten og stiller seg nøytral til hva som har verdi og observerer hvordan noe får verdi.

Begge disse perspektivene bør kunne forsvares. En måte å klassifisere verdier på som ikke kan forsvares ut fra prosessen som danner, så å si konstituerer verdiene, vil etter vår mening ugyldiggjøre selve verdiklassifiseringen. Dette er også utgangspunktet for at vi anser at verdier ikke har noen egen objektiv eksistens løsrevet fra menneskelige handlinger og definisjoner. Vi anser at verdier er sosiale konstruksjoner (e.g. Macnaghten & Urry 1998), dvs. at de defineres gjennom at noe (enten et objekt eller en situasjon) betyr noe for noen.

2.1. Ulike aspekter i verdibegrepet¹

Verdier har vært emne i hundrevis av bøker innen mange disipliner som filosofi, sosiologi, økonomi og psykologi, og vært et omdiskutert tema siden før Aristoteles tid (Brown 1984). Begrepet har også blitt tillagt flere ulike meninger. Vi har her valgt å benytte et verdibegrep som er "relevant to the task of resource allocation", og hvor individer og grupper blir betraktet som opphav til preferanser og verdier (Brown 1984:231). Innen psykologien er Rokeach (1973) en av de mest innflytelsesrike teoretikerne når det gjelder

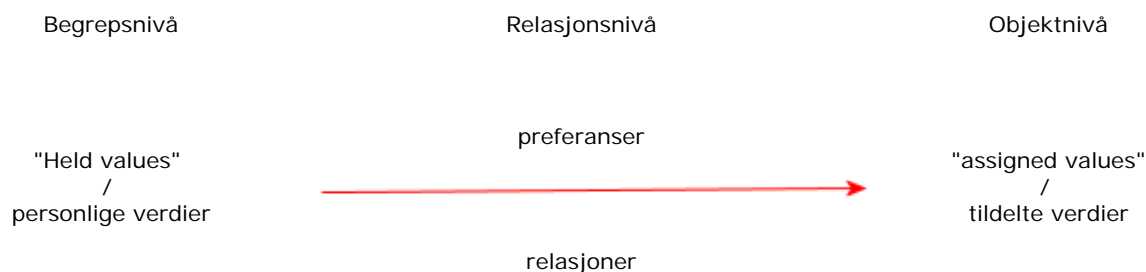
verdibegrepet. Han beskriver forskjellene mellom verdier og holdninger omtrent som følger: En holdning refererer i følge Rokeach til "an organization of several beliefs around a specific object or situation", mens en verdi (value) "refers to a single belief of a very specific kind". Rokeach fremhever at verdier kan organiseres i et hierarki, og at de overskrider enkeltsituasjoner eller enkeltobjekter. Han fremhever også at verdier har en mer fremtredende posisjon i personers kognitive system og personlighet enn holdninger. Innen økonomi, og i de miljøene som forsker på allokering av naturressurser har man utviklet et noe mer omfattende verdibegrep. Dette verdibegrepet kan beskrives i forhold til tre ulike "nivåer" (Brown 1984). Brown relaterer verdier til et begrepsmessig- (Conceptual Realm), relasjonsmessig- (Relational Realm) og objektbasert nivå (Object realm).

- På det begrepsmessige nivået er verdier knyttet til de "idealer" folk har. Dette omfatter slikt som frihet, lykke, mot eller lojalitet. Brown betegner dette for "held values". Brown refererer her også til Rescher (1969) som betegner dette som "underlying values" eller "values proper". Det er også samsvar mellom Rokeach (1973) sin beskrivelse av verdier og det som her betegnes som "held values".
- På det relasjonsmessige nivået, så fremkommer verdier gjennom forholdet som eksisterer mellom et objekt og et subjekt. Verdi er i følge Brown (1984) ikke et begrep som ulike personer (subjekt) har, heller ikke noe som er en egenskap ved et objekt. Verdi er det som dannes ut fra de relasjoner en person (subjekt) har til et objekt i en gitt kontekst. Verdier oppstår i relasjoner mellom subjekt og objekt. Et slikt syn på verdier gjør det meget problematisk å snakke om egenverdien til et objekt, fordi egenverdi ville måtte være en objektiv egenskap ved objektet, og ikke noe som oppstår i relasjon til et subjekt.
- I forhold til objekt er verdi "the expressed relative importance or worth of an object to an individual or group in a given context" (Brown 1984:233). En slik verdi er ikke en egenskap ved, men snarere objektets betydning for subjektet sammenlignet med andre. Brown betegner dette for "assigned values".

Denne måten å betrakte verdier synes å være dominerende innen de fagmiljøer som arbeider med bruk og allokering av naturressurser som viltforvaltning. Eksempelvis har Purdy & Decker (1989:494) en definisjon av verdier som tilsvarer "assigned values". De definerer verdier som:

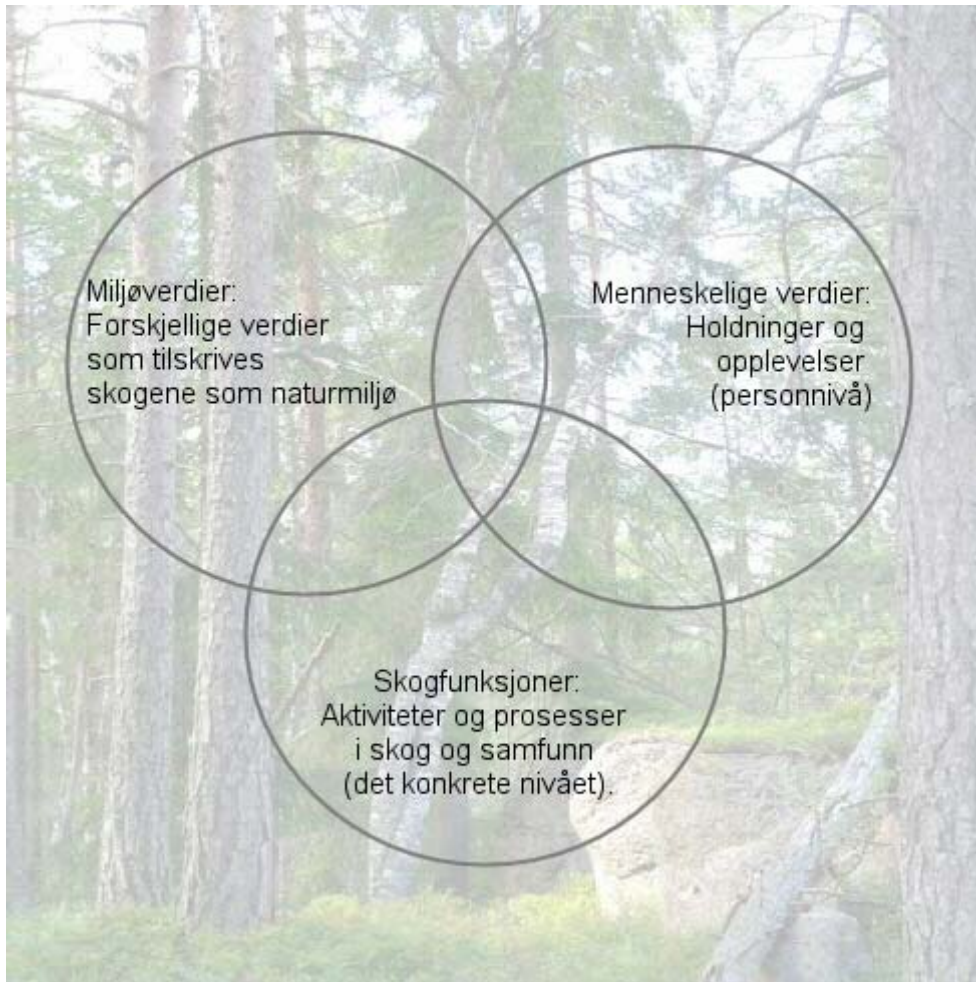
"As human attributes, 'values' refer to the perceived worth or significance of things and typically are expressed in relation to the worth of other things".

En slik forståelse av verdier som "assigned values" er også den som benyttes videre i denne rapporten. Det er likevel en fordel å være seg bevisst skillet mellom "held values" og "assigned values", og at objekt gjennom relasjoner med et subjekt blir tilskrevet verdi av subjektet. En slik forståelse av verdier gjør det enklere å se det problematiske i at eksempelvis vilt har egenverdi. Vi har også forsøkt å vise forholdet mellom "held -" og "assigned values" i figur 1.

Figur 1. Ulike aspekter ved verdibegrepet (etter Brown 1984)

Figur 1 definerer de ulike aspektene i verdibegrepet. I figur 2 har vi relatert disse ulike aspektene til skog. Kort sagt vil folk tilskrive skogen ulike miljøverdier. Disse miljøverdiene tilskrives skogen på grunnlag av folks personlige verdier, dvs. hva de synes er viktig og uviktig for dem. Når skogen tilskrives verdi vil det imidlertid ikke skje tilfeldig, men gjennom de relasjoner som folk har til skogen eller deler av skogen. Disse relasjonene kan en kalle skogens ulike funksjoner. Funksjonslære, som ble formulert av Victor Dieterich (rundt 1953) og som i Norge ble fremmet av Fernand (1989) ble (med rette) kritisert for å være for fokusert på skogen, men har et poeng i det å klassifisere ulike typer relasjoner (funksjoner) i forholdet mellom folk og skog. Disse funksjonene er typer av relasjonen hvor folk ut fra egne personlige verdier tilskriver skogen verdi. Funksjonsbegrepet er viktig i den forstand at både mennesker med et verdigrunnlag og skog som materialitet trengs for at noe skal tilskrives verdi.

Figur 2. Ulike dimensjoner ved verdisetting av skogen

2.2. Verditaksonomi: Et eksempel

Betydningen av å skape verditaksonomier eller inndelinger som er nyttige når vi forholder oss til hvorfor objekt eller situasjoner har verdi. En taksonomi skal kunne fungere som et redskap i samfunnsdebatten generelt og forvaltning spesielt. I denne sammenhengen deler vi raskt verdier inn i tre hovedkategorier (figur 3); dvs. nytteverdier, instrumentelle verdier og konstituerte verdier (eller grunnverdier). Konstituerte verdier kan videredeles i underkategoriene kulturell identitetsverdi, etisk verdi og religiøs åndelig verdi. (Etter Ariansen 1997).

Nytteverdier	
Instrumentell verdi	
Konstituerende verdi	
	<ul style="list-style-type: none"> ● Kulturell identitetsverdi ● Etisk verdi ● Religiøs eller åndelig verdi

Figur 3. Et eksempel på en overordnet verditaksonomi (etter Ariansen 1997).

Nytteverdier

Nytteverdier fokuserer på goder som tilfredsstillende våre behov direkte, dvs. på selve nyttestrømmen. Disse verdiene er mål i seg selv heller enn midler for å oppnå mål. De er autoteliske verdier (Ariansen 1997) – et ekte synonym for egenverdi, dvs. intrinsic value. Om vi går til Rokeach (1973) tilsvarer denne typen verdier det han betegner som "terminal values". Nyttefunksjoner passer inn i et utilitaristisk syn på forholdet mellom mennesker og deres omgivelser. Ofte vil denne typen verdier handle om rene preferanser for hvilke goder vi foretrekker kontra de verdiene vi helst vil unngå.

Norton (1987) mener det er fruktbart å skille mellom subsistensverdi og amenity verdi. Subsistensverdier kan beskrives som verdier som er knyttet til å opprettholde liv og velferd. Amenity-verdier er her definert som kvaliteter som bidrar til menneskers verdsetting av landskapet (Tyrväinen 1999). Det finnes et helt spekter av sosiale verdier, såkalte amenity verdier relatert til rekreasjon og folks preferanser og holdninger (Mjaaland & Andresen 1986, Aasetre 1992). Listen over sosiale egenverdier er omfattende. Et spesielt tilfelle av amenity verdier er estetiske verdier knyttet til skjønnhet: Hvis den estetiske kvaliteten ligger i at folk verdsetter skogen for hva den er, og ikke som et middel for å oppnå noe annet, så har den ekte autotelisk verdi. Estetiske verdier er sammensatte og krever en bredere diskusjon enn det er plass til her.

Goder fra et skogområde kan kategoriseres som kulturelle, sosiale (dvs. tilbyr psykiske og fysiske helsefaktorer), økonomiske og estetiske (landskapsvariasjon og attraktivitet), økologiske (bevare eller utvikle skogbiotoper) og miljømessige goder (ibid). De er relatert til et vidt spekter av kjennetegn og aktiviteter som historiske, symbolske og estetiske kvaliteter, opplevelser av dyreliv, bær- og soppstaking, jakt, fotturer og andre friluftslivsaktiviteter. Menneskers persepsjon og preferanser til landskap er vanskelige å måle og å analysere i eksakte termer siden de er nært knyttet til tidligere opplevelser, kulturell bakgrunn, utdanning og andre sosiale faktorer (Gundersen 2004b). For eksempel kan bønder og andre se det samme landskapsbildet, men oppfatter det forskjellig, og med ulike mål i tankene (Strumse 1996). Ulike sosiale grupper har spesielle behov og holdninger til opplevelser i naturen, og spesielle behov for rekreasjonsaktiviteter.

Nytteverdier vil ofte være verdier som ikke retter forpliktelser til oss. Dette gjelder spesielt for amenity verdier i følge Ariansen (1997). Når det gjelder subsistensverdier oppfatter imidlertid Ariansen dette som noe mer problematisk. Ariansen hevder vi da kommer i kontakt med dilemmaet om vi er fri til å ta vårt eget liv, eller om vi er forpliktet til å sikre overlevelse for vår neste. Dette er moralske forpliktelser Ariansen ikke vil gå nærmere inn på, men som vi hevder faller inn i en annen klasse av verdier (konstituerende verdier).

Instrumentell verdi

Instrumentelle verdier, også kalt ytreorienterte (extrinsic) eller "heteroteliske" verdier, kan betraktes som et middel for å nå noe som har en egenverdi (intrinsic value). Dette til forskjell fra egenverdier (intrinsic value) som tilfredsstillere våre behov direkte. I hvilken grad det er forpliktelser knyttet til egenverdier er et interessant forskningstema. Videre er det uklare grenser mellom egenverdier og instrumentelle verdier når det gjelder urbane skoger. En instrumentell verdi i forhold til friluftsliv kan være knyttet til befolkningens helse og livskvalitet (Strumse & Aarø 2000, Præstholm et al. 2002). Instrumentelle verdier knyttet til tømmer kan være at eieren kan selge det og bruke pengene til ulike formål på sin eiendom, og at skogindustrien og det offentlige blir forsynt med trematerialer og andre skogprodukter.

Konstituerende verdier (Grunnverdier)

I motsetning til nytteverdier og instrumentelle verdier er konstituerte verdier ekte ikke-utilitaristiske verdier. Både egenskapene og essensen til et objekt avhenger i stor grad av hvilke menneskelig engasjement som rettes mot objektet (Shaw 2001). Naturligvis vil dette gjøre nytteverdier (eller egenverdier) og instrumentelle verdier dominerende i vår forståelse av verden. Objekter er fastlagt og navngitt for å spille sin rolle i å tilfredsstillere våre behov og ønsker. Begrepet konstituerte verdier kan forklare fenomener som ikke kan fanges innen rammene av tradisjonelle verdibegrep. Ariansen (1997) nevner følgende tre typer av konstituerte verdier:

Kulturell identitetsverdi: Noen mennesker vil oppleve en spontan følelse av ærefrykt når de står ansikt til ansikt til med en 500 år gammel eik. Som en komponent av følelsen av ærefrykt, er det en opplevelse av forpliktelse i situasjonen: Treet med en slags verdighet som begrenser den bruken vi kan gjøre av det. Vi kan hvile i eiketreeets skygge, men ikke hogge det ned. Når vi snakker om skogopplevelsens dypere mening, ser vi normalt det som er bakenfor skogen som en ressurs (Leopold 1949, Callicott 1983, Gobster 1999). Vi ser etter noe som bidrar til vår dype selvfølelse, selv om begrepet forståelse sender et feilaktig signal av refleksjon og kognitiv innsats (Klepp 1995). Dybden i opplevelsen blir bevitnet av det faktumet at senarioet beveger oss, dvs. fordyper følelsen av historie og evolusjon (Leopold 1949). Å bli beveget er neppe noe vi kan påkalle ut fra en bevisst vilje, og heller ikke noe som kan sies å ha en diskursiv karakter. Likevel har det en rik mening, og tilegner seg sin kraft fra det faktum at det er en følelsesmessig erkjennelse av tema i menneskers eksistens.

Etiske verdier: Den etiske dimensjonen bringer oss til temaet forpliktende verdier. Det forpliktende i verdier ligger i at disse har et krav på oss – da i forhold til å promotere de tilskrevne verdiene om de er positive, eller forsøke å unngå dem om de er negative.

Den filosofiske utfordringen er å finne et akseptabelt grunnlag for en slik forpliktelse. Ulike etiske teorier har som mål å gi et slikt grunnlag, og egenverdi eller iboende verdier utgjør viktige elementer i slike teorier (eksempelvis: Næss (1973), Routley (1973), Regan (1988), Rolston (1988)). Men det å proklamere at noe har en iboende verdi kan gi et overdrevent (og falskt) inntrykk av forklarende kraft. Callicott (1986, 1994) og Rolston (1988) hevder at tradisjonell etikk ikke retter seg mot miljøspørsmål, primært på grunn av sin orientering mot enkeltindivider. "The land ethic", på den andre siden, retter seg mot å håndtere miljømessige "elementer" som arter, økosystem eller landareal, i forhold til at mennesket ser en del av dette mangfoldet (Leopold 1949). Etikk synes å nå bare så langt som til omtanke for individer eller kollektiv av individer. I dette perspektivet burde vi kunne finne tangeringspunkter mellom etikk og skogforvaltning for de ulike grupper som berøres av forvaltningspraksiser (Rolston & Coufal 1991). Det kan oppstå konflikter mellom: Ulike grupper av nålevende mennesker; Mellom nålevende og fremtidige generasjoner; Mellom ulike grupper dyrearter i nåtid og fremtid; Og mellom mennesker og dyr i nålevende og fremtidige generasjoner.

Religiøse verdier, åndelige verdier: Noen verdier hevdes å være forankret i etisk teori, men er alle forpliktene verdier etiske? Et svar er at noen verdier kan være beskyttet av religiøse doktriner. Disse kan betegnes som "religiøse verdier". Likevel er implikasjonene av religion i forhold til natur- (og skog-) forvaltning svært sammensatte ikke minst i vår kultursfære knyttet til den kristne kulturtradisjonen (Hegge 1978).

2.3 Konstituerende verdier – Noen refleksjoner

Av Ariansens (1997) tre klasser av verdier er de konstituerende verdiene både de vanskeligste å forstå og mest interessante når det gjelder miljøfilosofi. Konstituerende verdier eller grunnverdier skiller seg fra andre verdier ved at de også retter forpliktelser mot oss. I den grad vi erkjenner disse verdiene vil vi også være forpliktet til å respektere dem. Mens nytteverdiene er knyttet til nyttestrømmer for individene og/eller samfunnet, vil konstituerende verdier stille krav til hva vi mener er riktig og galt, bra eller dårlig, uavhengig av hvilke goder vi får tilbake. I miljødebatten har mange hevdet at arter, økosystem eller kloden har en iboende verdi uavhengig av noe subjekt som tilskriver denne verdien. Ut fra vårt syn på verdibegrepet er dette en umulig posisjon (se drøftingen av verdibegrepet i innledningen). Alternativet er å anerkjenne at det finnes verdier som ikke er knyttet til nytte eller midler for å fremskaffe nytte.

I forhold til subsistensverdi hevdet Ariansen (1997) at i hvilken grad vi har rett til å avslutte eget liv eller sikre andre sin overlevelse stiller oss ovenfor moralske dilemmaer. Etter vår mening handler dette om moralske verdier. Å sikre vår neste kan betraktes som en moralsk verdi som ikke bare kan betraktes ut fra et nytteperspektiv. Dette bringer oss videre til normetikk hvor rett og galt blir vurdert ut fra en akseptert grunnleggende norm, og da til forskjell fra det som kalles konsekvensetikk (Ariansen 1992). De fleste vil hevde at vi diskuterer ikke et menneske sin rett til å leve ut fra om vedkommende er rik eller fattig. Vi ser rett til liv som en grunnleggende menneskerett som en ikke kan kjøpslå med. Menneskeretter som verdispørsmål er samtidig et interessant tema knyttet til moralske verdier. I både offentligheten og fagkretser har det vært diskutert i hvilken grad det eksisterer universelle menneskeretter eller ei. Menneskeretter er et begrep med røtter i den vestlige kulturkrets. Mot universelle menneskerettigheter har det for eksempel vært hevdet at "asiatiske verdier" bygger på andre prinsipper enn hva vestlige verdier tilsier (Bruun & Jacobsen 2000, Neary 2002). Underforstått peker argumentet om "asiatiske verdier" mot at alle verdier må settes inn i en kulturell kontekst. Samtidig pekes det på at "asiatiske verdier" konstrueres i en argumentasjon fra de herskende i en polemikk mot ideen om universelle menneskerettigheter. Dette peker på at vi må leve med et dilemma knyttet til grunnverdier. Vi må akseptere at de er sosialt og kulturelt konstruerte, samtidig som vi må erkjenne at vi mister noe om vi aksepterer kulturrelativismens argument om at alt avhenger av ståsted og kultur.

At grunnverdier har dype røtter i religion, identitet eller etikk betyr ikke at de alltid er riktige eller uforanderlige. Grunnverdier vil være dypt forankret, men samtidig kan de betraktes som høyst kontroversielle. Omskjæring av jenter er et eksempel på grunnverdier som i dag blir oppfattet som svært problematiske. Videre er verdier dynamiske. Mange har hevdet at kristne verdier har fremmet et herredømmeorientert syn på naturen (Ariansen 1997), men samtidig vet vi jo at i dagens miljødebatt har "omsorg for skaperverket" blitt fremmet fra kristne hold. At grunnverdiene på ene siden er essensielle for menneskers livssyn og forankring, samtidig som de er dynamiske og kulturelt konstruerte, gjør at i siste instans er det hver enkelt sitt ansvar å velge hvilke verdier en står for. Samtidig vil denne typen verdier i følge Ariansen (1997) være forpliktende. Aksepterer vi at et hvert menneske har et ukrenkelig menneskeverd, da forplikter det oss også i forhold til hvordan vi forholder oss til andre mennesker.

En kan også reise spørsmål om andre konsekvenser av å erkjenne at konstituerende verdier eksisterer. Om det finnes grunnverdier som forplikter oss, medfører dette kanskje også at det eksisterer verdier vi ikke kan kjøpslå med? Det eksemplet som lettest kan trekkes frem er at de fleste ville føle ubehag ved å diskutere betalingsvillighet til å akseptere drap. Erkjenner vi verdier som er forpliktende, kan vi heller ikke kjøpslå med disse verdiene. Vi oppfatter derfor at betalingsvillighetsundersøkelser vil få problemer med å fange inn konstituerende verdier.

Menneskerettigheter blir fremhevet som universelle, og aksepteres også blant store grupper. Ofte vil imidlertid konstituerende verdier kunne være av lokal karakter. Et naturområde eller bestemte naturkvaliteter kan for eksempel ha stor identitetsverdi for et bygdesamfunn. Som eksempler på slike områder har vi Nordmarka i Oslo og Bymarka i Trondheim. Dette er områder som gjennom den historiske utviklingen og bruken over tid har fått en viktig betydning for mange mennesker i Oslo eller Trondheim. Derfor vil konstituerende verdier også måtte sees i sammenheng med både globale verdier og lokale tradisjoner.

3. Fokus på friluftslivsverdier i skogen

3.1 Innledning

Ovenfor drøftet vi verdisetting av skog knyttet til Brown (1984) sin modell som knyttet verdisetting til folks relasjoner til objektet som skog. Innen skogforvaltning har det som nevnt vært vanlig å bruke betegnelsen skogfunksjoner, og friluftsliv er en type relasjon mellom mennesker og skog som utgjør en slik skogfunksjon. Gjennom at friluftsliv utgjør et sett med relasjoner eller funksjoner, kan det være naturlig å fokusere spesifikt på hvilke typer verdier som gjennom denne relasjonen blir tilskrevet skogen. Sannsynligvis vil dette kunne være andre verdier enn det de klassiske skogfunksjoner ville ha gitt. Friluftsliv er jo en aktivitet hvor opplevelsene utøverne har spiller en viktig rolle. Det er naturlig å anta at dette vil skille seg fra de verdier som en som driver kommersielt skogbruk har. I kommersielt skogbruk vil sannsynligvis nytteverdier og instrumentelle verdier spille en stor rolle, mens i forhold til friluftsliv vil ulike konstituerende verdier være viktige. Samtidig må en ikke falle i den fellen at en ikke ser at folk er sammensatt og vil i de fleste tilfeller ha flere enn en relasjon til skogen. En skogbruker bruker ofte også

skogen til rekreasjon. Derfor vil de verdier en person tilskriver en skog være preget av flere ulike typer relasjoner. En bør derfor også være forsiktig med for store forenklinger.

At skogen har verdi for friluftslivsutøverne er vel relativt uproblematisk å hevde. Hvordan en skal begrepsfeste denne verdien er sannsynligvis betraktelig vanskeligere. Det enkleste svaret er kanskje å gå ut og stille folk spørsmålet: Hvilken verdi har denne skogen du nå går tur i for deg? Sannsynligvis ville en få mange ulike svar som på en eller annen måte må fortolkes eller i det minste kategoriseres i grupper, og som skiller seg ut fra hverandre (i et hierarki) med mer eller mindre klart definerte grenser. Slik fortolkning eller kategorisering vil på en eller annen måte måtte bygge på ulike faglige perspektiver. Dette betyr at fagtradisjonen i fortolkningen av friluftslivet vil påvirke hvordan skogens friluftslivs verdier blir begrepsfestet. Når vi skal drøfte de verdiene friluftslivsutøverne tilskriver skogen, velger vi derfor å ta utgangspunkt i norsk friluftslivsforskning.

3.2 Faghistorie – Friluftslivsforskning²

Hovedtrekk i friluftslivsforskningen

Figur 4 viser et forsøk på å beskrive faghistorien til norsk friluftslivsforskning. Som eksempel på en konkret fagtradisjon tar vi for oss en bestemt tradisjon for forvaltning av natur til friluftslivsformål. Sentralt i denne tradisjonen er det Kaltenborn (1993a:13-14) kaller "den motivasjonelle rekreasjonsforskningen", men tradisjonen er også påvirket av andre faglige impulser. Blant annet er den økonomiske og planfaglige innflytelsen merkbar.

Den motivasjonelle rekreasjonsforskningen utgjør en viktig del av forskningen på turisme og friluftsliv. Perspektivet er i hovedsak psykologisk orientert med en aktørorientert og individuell tilnærming til rekreasjon. Enkelte har derfor kritisert tradisjonen for i liten grad å fange strukturelle forhold. Den motivasjonelle rekreasjonsforskningen er nok ikke en homogen tradisjon, men den delen som danner fundament for den forvaltningstradisjonen som presenteres her bygger på bestemte psykologiske teorier og modeller. At Kaltenborn (ibid.) betegner tradisjonen som den motivasjonelle rekreasjonsforskningen har sammenheng med at den vektlegger motivene for folks friluftslivsattferd. Tradisjonen bygger til dels på Maslows (1970) behovspyramide, og mer eksplisitt på "forventningsteorien" (Lawler 1973). Kort fortalt hevder forventningsteorien at folk er tilfredse med egne handlinger når utbyttet av disse minst tilsvarer de forventningene man hadde på forhånd. Skuffet blir man når utbyttet i liten grad oppfyller de forventningene man hadde på forhånd. Dette betyr også at friluftsliv betraktes som målrettet atferd. En kritikk mot denne typen friluftslivsforskning er knyttet til spørsmålet om utøverne i virkeligheten er så rasjonelle i sine valg og vurderinger. Oppfatningen av utøverne som rasjonelle aktører kommer også til uttrykk i at deres atferd forklares gjennom den såkalte "reasoned action model" (Ajzen & Fishbein 1980, Ajzen & Driver 1992). Her forklares atferd som et resultat av folks personlige holdninger og oppfatninger av sosiale normer. Spesifikk atferd (som friluftsliv) oppfattes som styrt av spesifikke holdninger (eksempelvis preferanser for bestemte typer friluftslivsaktiviteter og miljø).

Selv om den motivasjonelle friluftslivsforskningen er sterkt influert av psykologi, så har også andre fagtradisjoner satt sine spor. Et begrep som er mye brukt innen naturforvaltningen er bæreevne. Innen naturforvaltningen har det vært overvekt av personer med naturvitenskapelig utdanning (Aasetre 2000). Bæreevne kan lettest forstås i forhold til forvaltning av villbestander. Bæreevnen blir da den maksimale bestanden et område kan tåle eller opprettholde over tid. Slik sett er bæreevne et biologisk begrep, og ble relativt fort kritisert i forhold til friluftslivsforskning nettopp for dette (Burch 1981). Det finnes også eksempler fra forvaltningen at man identifiserer bestemte terskler for antall friluftslivsutøvere et bestemt område tåler. Det viser seg imidlertid at utøverne ikke har noen enhetlige preferanser i forhold til hva som er det akseptable antall personer å møte på tur. Dette fremkom i den innflytelsesrike rapporten "The average camper who doesn't exist" (Shafer 1969). Denne erkjennelsen førte til at man i forvaltningssammenheng beveget seg bort fra en klassisk forståelse av bæreevnebegrepet, mot en mer sosiologisk/psykologisk forståelse betegnet som "social carrying capacity" (Grafe et al. 1984).

Den motivasjonelle rekreasjonsforskningen danner også fundamentet for utviklingen av metodikk for forvaltning av friluftslivsområder. En slik tilnærming er spektret av rekreasjonsmuligheter (Recreation Opportunity Spectrum), ofte forkortet til ROS (Driver & Brown 1978, Clark og Stankey 1979). Denne metodikken kan sies å være psykologisk gjennom påvirkningen fra den motivasjonelle rekreasjonsforskningen, men er også sterkt influert av økonomisk tankegang. Et element er bruken av en etterspørsel – tilbudsmetafor. I tilnærmingen hevder man at det finnes et hierarki av behov. Utøverne etterspør aktivitetsmuligheter knyttet til bestemte miljøer for å få tilfredsstillende opplevelser. I dette hierarkiet er behovet for tilfredsstillende opplevelser det grunnleggende (øverste nivå), mens etterspørselen etter bestemte aktiviteter (laveste nivå) er det som utøverne er seg selv mest bevisst (Driver & Brown 1978).

ROS tilnærmingen bygger også på kunnskapen om at friluftslivsutøverne er en heterogen gruppe med ulike preferanser i forhold til ønskede aktiviteter, miljøer og opplevelser. Dette kobles så med en økonomisk tankegang om at forvaltningen må tilby ulike muligheter til ulike typer av brukere, eller det man kan kalle markedssegmentering. Man forvalter ulike områder som ulikt slik at de gir muligheter for ulike opplevelser.

Spekteret av rekreasjonssteder bygger på en segmentering fra villmarksområder til mer tilrettelagte friluftslivsområder. I ROS-metodikken ligger også implisitt en oppfatning om at man kan gruppere friluftslivsutøverne etter om de foretrekker opplevelser i mer villmarks- orienterte opplevelser kontra opplevelser i mer tilrettelagte områder. Enkelte, som Hendee et al. (1968), har sågar i god psykometrisk tradisjon utarbeidet en standardisert kvantitativ metodikk som skal kunne skille mellom de ulike gruppene. Hendee et al. (1968) døpte den gruppen som foretrakk opplevelser i villmarks miljø for "wilderness purists", mens den motsatte gruppen ble døpt "urbanists". Også i Norden er denne typen brukersegmentering

forsøkt brukt, blant annet i Femundsmarka – Rogen området (Wallsten 1988, Vistad 1995), samt i Fulufjället nasjonalpark (Fredman et al. 2005). Etter hvert har enkelte reist kritikk mot hvorvidt en slik inndeling er reell, men dette behøver ikke bety at man forlater tankegangen om markedssegmentering. Som vi vil komme tilbake til senere, har Kaltenborn (1991, 1993b) benyttet soneringstankegangen i ROS-spekteret og -segmenteringen i brukergrupper på Svalbard. Forskjellen ligger i at Kaltenborn lager sine brukergrupper på en noe mer induktiv måte.

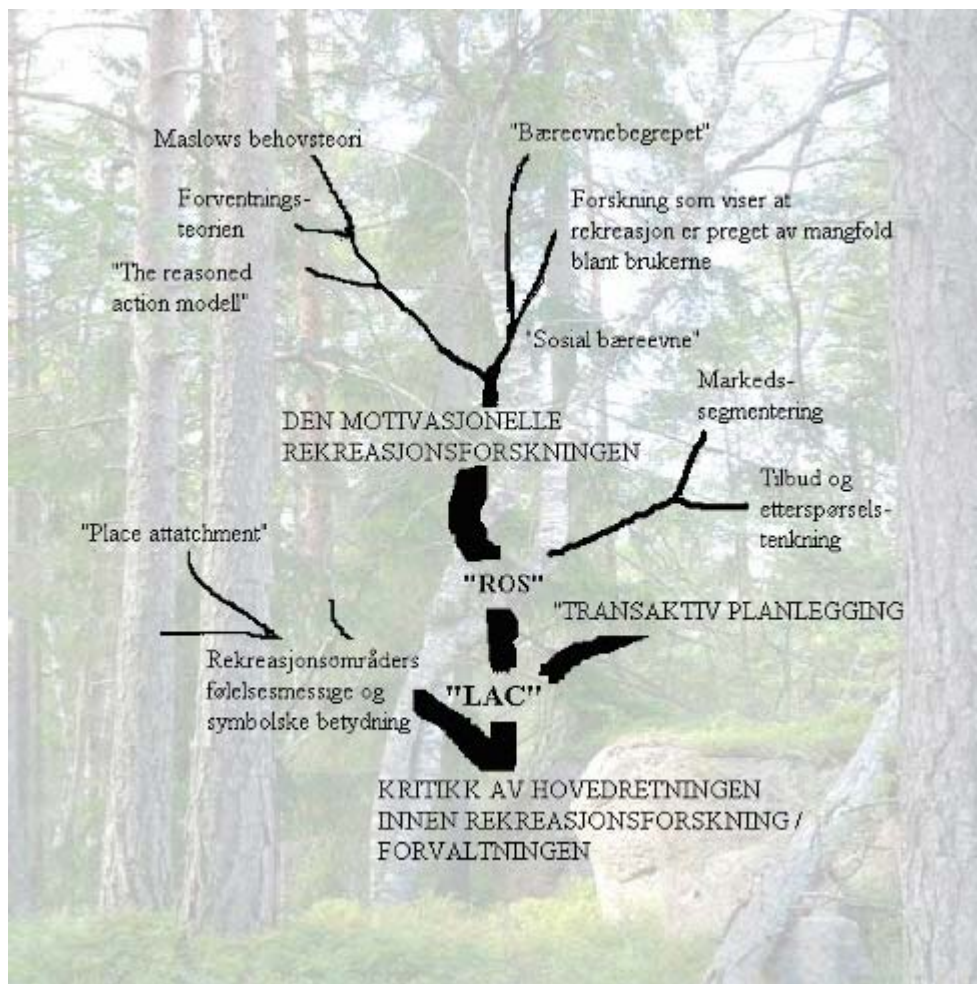
Som man ser er den økonomiske sjargongen tydelig. Eksempelvis ligger det i vektlegging av tilbud og etterspørsel en klar produktmetafor. Driver (1994) snakker til og med om en dobbel produksjonsprosess hvor utøverne produserer opplevelser gjennom sine aktiviteter, og forvaltningen produserer rekreasjonsmuligheter gjennom sin tilrettelegging av friluftslivsområdene. Denne produktmetaforen har fått negative reaksjoner. Blant annet hevder Williams et al. (1992) at friluftslivet ikke fullt ut kan representeres ved en slik metafor.

I motsetning til den motivasjonelle rekreasjonsforskningen, som er tradisjonell forskning, er ROS en spesifikk forvaltningsmetodikk. ROS tar utgangspunkt i bestemte forskningstradisjoner og -resultater, og bruker disse til å utvikle metodikk for friluftslivsforvaltning. Planlegging og forvaltning innebærer å knytte kunnskap til handling (Friedman 1976). Planleggingsteori omhandler på mange måter hvordan man kan knytte kunnskap til fremtidig handling. En mangel ved ROS-tilnærmingen er at den mangler en eksplisitt handlingsteori; metoden beskriver ingenting om ønsket utvikling av området, bare hvordan det er. En tilnærming som søker å bøte på dette er "the Limits of Acceptable Change" (LAC) for Wilderness Planning" (Stankey et al. 1985). Mange oppfatter at LAC er en videreutvikling av ROS, selv om de som utviklet tradisjonen nok så dette som en egen selvstendig metodikk. LAC skiller seg fra ROS med et mye mer bevisst og eksplisitt planleggingsperspektiv. I tillegg bygger tradisjonen på en videreutvikling av bæreevnebegrepet. Her har man helt forlatt forestillingen om naturlige terskler for bæreevne, men fokuserer heller på hva som er akseptable grenser i forhold til folks holdninger. I tillegg har man inkludert begrepet "change", eller endring, fordi naturen oppfattes som et dynamisk system i kontinuerlig eller rask forandring.

En annen nyskaping er at LAC-metodikken bygger på en eksplisitt handlingsteori. I metoden skisseres et sett med stadier som planleggingsprosessen bør inneholde. Videre skisseres også hva som bør skje, og hvem som bør involveres i de ulike stadiene. Sånn sett inkorporeres tradisjonell planleggingsteori i LAC-metodikken. LAC er således et forvaltningsverktøy som har til hensikt å integrere planleggingsteori med teori om folk som bruker naturområder til rekreasjon. Når det gjelder planleggingsteori bygger LAC i hovedsak på det som betegnes som transaktiv planlegging (Friedman 1976). Dette er en tradisjon som vektlegger en helhetlig planlegging og som innbefatter både vektlegging av brukerne og et mer dynamisk rullerende perspektiv.

Enkelte har forsøkt å etablere den motivasjonelle rekreasjonsforskningen, og forvaltning basert på ROS og LAC som måten rekreasjonsforskning og forvaltning BØR gjøres på. Andre har derimot vært kritiske til både de menneskemodeller og den produktmetaforen som ligger i tilnærmingen (Williams et al. 1992). Videre blir det hevdet at den attributtorienterte tilnærming i disse tradisjonene ikke fanger inn de mer følelsesmessige og individuelle bånd som kan utvikle seg mellom steder og mennesker.

Om en ser på norsk friluftslivsforskning, kan en da peke ut tre faglige komponenter som er av betydning i forhold til hvordan verdier kommer til uttrykk gjennom ulike fagtradisjoner. Disse er den motivasjonelle rekreasjonsforskningen, den forvaltningsorienterte tradisjonen som bygger på ROS- og LAC- tankegangen, og så til slutt den mer humanistisk orienterte tradisjonen som også på mange måter fungerer som en reaksjon mot de to foregående tradisjonene. Nedenfor peker vi på noen slike sammenhenger, og vi vil starte med å peke på hvordan verdiaspektet kan spores i den motivasjonelle friluftslivsforskningen.

Figur 4. Faglig stamtre for friluftslivsforskningen.

Verdier og den motivasjonelle friluftslivsforskningen

Faghistorikken til den motivasjonelle friluftslivsforskningen utgjør den øverste delen av "fagtreet" i figur 4. Denne tradisjonen er selvsagt ingen fullstendig homogen blokk, men likevel går det an å trekke frem enkelte fellestrekk. Tradisjonen er relativt psykologisk orientert, og bruker ofte modeller på individnivå, modeller som er tenkt å hjelpe til å forstå enkeltindividets atferd. "Reason action modell" (Ajzen & Fishbein 1980) som tar rasjonalitetsbegrepet inn i psykologien, ser på individene som mer eller mindre rasjonelle (kanskje basert på noe i retning av "bounded rationality" (Simon 1957)) ser på friluftsliv som utøverne gjør for å oppnå bestemte goder. En kan klart se den rasjonelle nytteorienterte aktøren i disse modellene. Da er det vel heller ikke overraskende at det er skogøkonomen Driver som i samarbeid med blant andre psykologen Ajzen som har introdusert tankegangen om en klassifikasjon av goder som utøverne søker å oppnå gjennom å drive friluftsliv (Ajzen & Driver 1992). Driver og kolleger har til og med utviklet et spørreskjema med tilhørende skalaer som skal måle de ulike godene som motiverer folk som driver utendørs rekreasjon (delvis tilsvarende friluftsliv i Norge) (Driver et al. 1991). Denne måten å tenke på har også vært brukt i Norge for å kartlegge folks motivasjon for friluftsliv (Kleven 1994, Aasetre et al. 1994). På en måte utgjør Driver et al. (1991) sine REP- (Recreation Experience Preference) skala et klassifikasjonssystem for de goder som utøverne får fra friluftslivet. I figur 5 har vi da også satt sammen en liste av disse godene. Selv om Driver med kolleger snakker om motivasjonsfaktorer kan dette også forstås som goder eller det økonomene ville kalt nyttestrømmer. Dette dreier seg om immaterielle nyttestrømmer som gode opplevelser og bedret fysisk form som operasjonaliseres dette i et metodeverktøy som skal måle utbredelsen av disse verdiene relativt nøye. Vi kan si at nettopp REP-skalaen utgjør en måte å klassifisere verdiene skogen har som rekreativ ressurs for friluftslivsutøverne. Slik sett kan man si at REP-skalaen passer helt inn i Brown (1984) sin modell for hvordan objekter (for eksempel skog) tilskrives verdi gjennom folks relasjon (f.eks friluftsliv) til skogen.

1. Oppleve naturen A. Landskap B. Generell naturopplevelse
2. Fysisk form/mosjon
3. Redusere spenning A. Spennings utløsning B. Roe ned mentalt C. Unnslippe for mange oppgaver D. Unnslippe daglige rutiner
4. Unnslippe fysiske stressfaktorer A. Stillhet/ensomhet B. Være i fred C. Unnslippe store menneskemengder D. Unnslippe bråk
5. Læring utendørs A. Generell læring B. Utforskning C. Lære geografien i et område D. Lære om naturen

6. Dele like verdier A. Være sammen med venner B. Være sammen med mennesker med de samme verdiene
7. Uavhengighet A. Uavhengighet B. Autonomi C. Ha kontroll
8. Familie forhold A. Familiebånd B. Unnslippe familie
9. Introspeksjon A. Åndelig B. Personlige verdier
10. Være sammen med hensynsfulle mennesker (sosial trygghet)
11. Oppnåelse/stimulering A. Styrke selvtillit B. Sosial anerkjennelse C. Utvikle ferdigheter D. Teste kompetanse E. Søke spenning F. Utholdenhet G. Fortelle andre
12. Fysisk hvile
13. Lære/lede andre A. Lære/dele ferdigheter B. Ledelse
14. Risiko taking
15. Risiko reduksjon A. Risiko moderering B. Risiko forhindring
16. Møte nye mennesker A. Møte nye mennesker B. Observere andre mennesker
17. Kreativitet
18. Nostalgi
19. Passende temperaturer

Figur 5. Skalaer for rekreasjonspreferanser (motivasjon). Etter Driver et al. (1991).

Alternativ til varemetaforen - Fokus på grunnverdier

Den motivasjonelle friluftslivsforskningen ble kritisert for å bygge på det som enkelte betegnet som en "varemetafor". Denne varemetaforen er jo lett gjenkjennelig i Driver et al. (1991) sin REP-skala, hvor de ulike skalaene kan sees som et forsøk på å utarbeide kriterier for hvordan friluftslivsutøverne verdsetter de ulike (opplevelses-) varene. Verdisseting gjennom et spørreskjema kan imidlertid bare sees på som et alternativ til prissetting i pengeverdi. I forhold til verdisseting vil REP-tilnærningen også begrepsfeste mange av godene som det vi tidligere beskrev som nytteverdier.

Kritikken mot varemetaforen inneholder flere aspekter, som kan knyttes dels til effekter ved selve varemetaforen, og dels forhold ved friluftsliv (inklusive skogfriluftsliv) som ikke inkluderes i varemetaforen. Om vi ser på selve varemetaforen medfører den i følge kritikerne i for stor grad vektlegging av rasjonelle aktører som på en måte "shopper" rekreasjonsgoder. Sannsynligvis vil også en slik tilnærming i mindre grad begrepsfeste goder som konstituerende goder, og en vil nok i (enda) større grad få en attributorientert forvaltning.

I tillegg til disse argumenta som peker på hvordan denne tradisjonen transformerer friluftslivet gjennom bruk av en teoretisk ramme, hevdes det også at modellen overser viktige forhold ved friluftslivets egenart (Patterson & Williams 1998, Patterson et al. 1998) forankret i nyere fenomenologiske og humanistiske tilnærminger. Tilnærminger som blant annet vektlegger folks følelsesmessige bånd til steder. Tradisjonen tro henter man her først å fremst inspirasjon fra psykologisk forskning på stedstilknytting (place attachment) (Proshansky et al. 1983, Korpela 1992, Williams et al. 1992), men også stedsbegrepet (place) innen geografien dekker denne typen forskning, kanskje til og med på et bredere grunnlag enn psykologien (Tuan 1974, Relph 1976). Med dette utgangspunktet får en et mer fenomenologisk og humanistisk fokus på individuelle opplevelser av og i skogmiljøet. En vektlegger også i mindre grad selve markedsmetaforen, og får et mindre attributorientert syn på friluftslivet. Det er ikke like enkelt å peke på at det er de og de elementene som gir en god opplevelse. I forhold til drøftingen ovenfor vil nok denne tilnærmingen i større grad vektlegge konstituerende verdier. Rent planmetodisk vil en slik tilnærming vektlegge sterkere det lokalt særegne, og i sterkere grad kommunikasjon med lokalbefolkning og andre involverte.

Denne kritikken basert på folks følelsesmessige bånd til steder kan også utvides til å bygge på estetikken og Aldo Leopold sine tanker knyttet til det som senere er benevnt med økologisk estetikk (Gundersen 2005): A thing is right when it tends to preserve the integrity, stability, and beauty of the biotic community. It is wrong when it tends otherwise (Leopold 1966: s. 262). Leopolds berømte essay "land ethic" i den enda mer berømte boken A Sand County Almanac viser hvordan vi alle som forvaltere og individer på best mulig måte kan opptre i forhold til naturen, på en økologisk, etisk, estetisk og økonomisk god måte: We can be ethical only in relation to something we can see, feel, understand, love, or otherwise have faith in (Leopold 1966, s. 251). Det handler om å bruke våre individuelle egenskaper og sansing til å forvalte naturen, og Leopold tar alltid utgangspunkt i det konkrete, det enkelte sted. Med å ta utgangspunkt i eksisterende tradisjoner skal man som individ gjennom en livslang prøve og feile metodikk utvikle en stadig bedre evne til å forvalte et stykke av moder jord (det være seg en liten hage eller et stort gårdsbruk). Det finnes i følge Leopold ingen oppskrift på hvordan dette skal gjøres (og derfor ingen definisjoner, standardisering eller sertifisering), men det viktigste er at enkeltindividet, og særlig den enkelte eier, baserer sin forvaltning på

historikk, lokale tradisjoner og erfaringer, kombinert med vitenskapelig kunnskap. Leopolds filosofi er praktisk relatert, menneske er en del av naturen og skal leve av den (økonomisk), men samtidig må produksjonen tilpasses naturens egne premisser. Leopold var særlig opptatt av landeierne, både av skog og jord. Omforming av det vestlige amerikanske landskapet fra villmark og prærie til intensivt jord- og skogbruksland skjedde over store arealer i løpet av noen få tiår. En slik overutnyttelse av naturen førte til store problemer med erosjon, nedbeiting, utarming av jordsmonnet, ukontrollerte viltbestander, fremmede arter osv. Leopold mente at landeierne selv satt på løsningene, og han startet arbeidet med å inspirere eierne til en økologisk, estetisk og økonomisk god forvaltning. Det viktigste for Leopold var at eierne hadde gode intensjoner, og at de brydde seg og tok vare på mangfoldet i landskapet. Det var intensjonene, de grunnverdiene menneske hadde til naturen, som var det viktigste for Leopold. Problemet er imidlertid at slike grunnverdier eller konstituerende verdier ofte møter krav om standardiserte og allmenngyldige regler for hva som er rett og galt, pent eller stygt, godt eller dårlig. I følge Leopold kan slike diskusjoner bare føres i det enkelte landskap, eiendom eller sted, og svaret man finner på et sted kan ikke overføres direkte til andre steder. Svaret man finner er heller ikke endelig, men vil hele tiden utvikle seg i takt med landskapets dynamikk, med samfunnet eller og med ny vitenskapelig kunnskap.

Vi startet dette avsnittet med å peke på at den motivasjonelle rekreasjonsforskningen begrepsfester friluftsverdiene som nytteverdier knyttet opp til individuelle preferanser og gruppepreferanser. Denne og lignende tradisjoner fokuserer på rasjonelle aktører og utøvernes preferanser. Dette gjør at denne tradisjonen i hovedsak retter fokus mot nytte- og instrumentelle verdier. Mot denne tradisjonen har det vært rettet kritikk om at en må ta inn over seg blant annet de følelsesmessige bånd som finnes mellom personer og steder. Vi vil trekke denne kritikken enda lengre, å fremheve at det i folks erfaringer, stedegegne tradisjoner og i siste instans deres livsanskuelse ligger verdier som en ikke kan putte inn i slike markedsliknende modeller. Gjennom å være knyttet til folks grunnverdier, dvs. konstituerende verdier, utgjør de forhold av betydning som en ikke kan bytte ut på samme måte som når en handler varer i en butikk. Dette fordi konstituerende verdier gjennom å reflektere identitet, etikk og livssyn stiller krav til folk fremfor bare å være goder til nytelse.

4. Sluttkommentar

I denne artikkelen tar vi for oss verdibegrepet og diskuterer ulike måter å klassifisere verdier på. Som utgangspunkt hevder vi at når vi lager klassifikasjoner må vi lage klassifikasjoner som også er meningsfulle ut fra de prosesser som tilskrives verdier. Ut fra dette tar vi utgangspunkt i at verdier er sosialt konstruerte, og at intet kan ha verdi uten at noe gis verdi av noen. Dette betyr at vi tar avstand fra at individ, arter eller økosystem kan ha en innebygd verdi uavhengig av at vi mennesker tilskriver verdi. Dette betyr ikke at vi ikke mener økosystem har verdi, men at vi må stå for at det er "oss" som gir denne verdien. Vi anser at noen ut fra sitt verdigrunnlag og ut fra ulike relasjoner tilskriver objekt eller situasjoner verdi.

Hvordan kan en så klassifisere ulike verdier? Ariansen (1997) deler i det vi kan kalle nytteverdier, instrumentelle verdier og konstituerende (grunn-) verdier. Nytteverdier er egenskaper eller forhold vi verdsetter som et mål i seg selv. Dette er goder som ikke legger noen forpliktelser på oss, men som vi velger å nyte eller ikke ut fra våre egne preferanser. Instrumentelle verdier vil derimot være forhold eller egenskaper som ikke har verdi i seg selv, men som midler for å realisere andre verdier. Konstituerende verdier er ekte ikke-utilitaristiske verdier. Dette er verdier som knyttes til mer grunnleggende forhold rundt identitet, etikk og religion. Denne typen verdier er ikke goder i tradisjonell forstand, men mer forpliktelser vi overholder. Erkjenner vi at alle individer har menneskerettigheter, er vi også forpliktet til å overholde disse. Aksepterer vi at et sted er hellig, enten i en religiøs betydning, eller i forhold til vår identitet, forplikter vi oss også til å respektere dette stedet. I en forvaltningssammenheng betyr dette også at vi ikke kan betrakte denne typen verdier som varer som kan "kjøpes og selges". De er verdier av grunnleggende betydning for dem som har dem. Samtidig er også disse verdiene sosialt og kulturelt konstruerte. Dette betyr at de er foranderlige, og at konflikter mellom ulike verdigrunnlag vil kunne skje. Likevel vil det være viktig å akseptere at noen verdier er mer grunnleggende for oss, og ikke knyttet til nytte og forbruk.

Tenkningen rundt verdibegrepet og en diskusjon av verdier for friluftslivet er særlig relevant for mye besøkte skoger. Det eksisterer en god del forskning på friluftsliv i Norge. En viktig tradisjon innen den forskningen er den motivasjonelle rekreasjonsforskningen. Forenklet sagt har denne tradisjonen i stor grad betraktet friluftslivsutøverne som rasjonelle aktører som velger aktiviteter og miljø ut fra sine preferanser. Gjennom disse valgene søker de så å oppnå foretrekkende goder. Dette er på mange måter en utilitaristisk tradisjon som vektlegger nytte og instrumentelle verdier. Mange har da også rettet kritikk mot at en slik tradisjon ikke fanger inn for eksempel de bånd og følelser av identitet som folk har til steder. Videre vil mange ut fra etiske vurderinger tillegge natur verdier uavhengig av om de får nytte av den gjennom bruk. Slike grunnverdier vil være viktig for mange, samtidig som tradisjonelle forvaltningstradisjoner, være seg den motivasjonelle rekreasjonsforskningen eller betalighetsundersøkelser klarer å fange inn den fulle bredden av slike verdier. Vi finner det derfor viktig å utvikle en forståelse av verdier i skog som innbefatter både nytte, instrumentelle og mer grunnleggende konstituerende verdier.

Referanser:

- Ajzen, I. F. & B. Driver 1992. Application of the Theory of Planned Behavior to Leisure Choice. *Journal of Leisure Research*, 24(3), 207-224.
- Ajzen, I. F. & M. Fishbein 1980. *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*. - Prentice hall, Englewood Cliffs, New Jersey
- Ariansen, P. 1992. *Miljøfilosofi – En innføring*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Ariansen, P. 1997. The non-utility value of nature - a contribution to understanding the value of biological diversity. *Communications of Norwegian Forest Research Institute*. Ås, Norway.
- Brown, T. C. 1984. The concept of value in resource allocation. *Land Econ.* 60:231-246.
- Callicott, J. B. 1983. Leopold's land aesthetic. *Journal of Soil and Water Conservation* 38: 329-332.

- Bruun, O. & M. Jacobsen. 2000. 'Introduction' i Michael Jacobsen og Ole Bruun (red.) 2000. Human Rights and Asian Values. Contesting National Identities and Cultural Representation in Asia. s. 1-20. 21 s.
- Burch, W. R. jr. 1981. The Ecology of Metaphor – Spacing Regularities for Human and Other Primates in Urban and Wilderness Habitats. *Leisure Science*, 4(3), 213-230.
  - Callicott, J. B. 1983. Leopold's land aesthetic. *Journal of Soil and Water Conservation*. 38, 329-332.
  - Callicott, J. B. 1986. The Search for an Environmental Ethic. In: Regan, T. (ed.), *Matters of life and death, New Introductory essays in Moral Philosophy*. Random House, New York.
  - Callicott, J. B. 1994. The conceptual Foundation of the Land Ethic. In: Pojman, L. P. (ed.), *Environmental Ethics. Readings in Theory and Application*. Jones & Bartlett, Boston, London.
  - Clark, R. N. & G.H. Stankey 1979. *The Recreational Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management and Research*. General Technical Report PNW-98. Pacific Northwest Forest and Range Experiment Station, U.S. Department of Agriculture, Forest Service.
  - Driver, B. L., H. E. A. Tinsley & M. J. Manfredi. 1991. The Paragraphs about Leisure and Recreation Experience Preference Scales: Results from Two Inventories Designed to Assess the Breadth of the Perceived Psychological Benefits of Leisure. I: Driver, B. L., Brown, P. J. & Peterson, G. L. (eds.). *Benefits of Leisure*. Venture Publishing, Inc. State College, Pennsylvania.
  - Driver, B. L. & P. J. Brown. 1978. The recreation opportunity spectrum concept and behavioural information in outdoor recreation resource supply inventories: A rationale. In: *Workshop on Integrated Inventories of Renewable Natural resources*. USDA Forest Service Gen. Tech. Report RM-55.
  - Driver, B. L. 1994. *The Recreation Production Process*. I: Direktoratet for naturforvaltning (red.). *Friluftsliv, Effekter og Goder*. Referat fra en forskningskonferanse. Dn-notat 1994-7. Direktoratet for naturforvaltning, Trondheim,.
  - Fernand, J. 1989. Refleksjoner omkring flerbruk og flerbruksbegrepet: Fusjon og konfusjon. Hovedoppgave ved Institutt for skogskjøtsel. Norges landbrukshøgskole. 110 s.
  - Fredman, P., L. Hörnsten Friberg & L. Emmelin. 2005. *Friluftslivet i Fulufjället: Före och efter nationalparksbildning*. Stockholm: Naturvårdsverket.
  - Friedman, J. 1976. Innovation, flexible response and social learning: A problem in the theory of meta-planning. *Geographical Papers*, 49, University of Reading, Reading.
  - Frivold, L. H. 2002. Skogens funksjoner - interesser i skog. - Pp 26-31 in: Brække, F.H., Frank, J. & Gobster, P. H. 1999. *An Ecological Aesthetic for Forest Landscape Management*. *Landscape Journal* 18:54-65.
  - Grafe, A. R., J. J. Vaske & F. R. Kuss. 1984. Social Carrying Capacity: An Integration and Synthesis of Twenty Years of Research. *Leisure Sciences*, 6(4), 395-431.
  - Gundersen, V. 2004a. Urban woodlands management in Norway. *Norwegian Forest Research Intitute*. *Aktuelt fra Skogforsk* nr. 3/04: 1-. 36. (In Norwegian)
  - Gundersen, V. 2004b. Aesthetics in forests and landscapes. Visions about interdisciplinary research in landscape laboratories. *Norwegian Forest Research Intitute*. *Aktuelt fra Skogforsk* nr. 4/04: 1-24. (In Norwegian)
  - Gundersen, V. 2005. *A Sand County Almanac: Examples of integrating aesthetic and ecology*. Essay in PhD: *Urban woodland management in Norway: Integrating aesthetic and ecological elements in silviculture*. Norwegian University of Life Sciences, Ås.
  - Gundersen, V., L. H. Frivold, I. Löfström, B. B. Jørgensen, J. Falck and B-H. Øyen. 2005. Urban woodland management - the case of 13 major Nordic cities. *Urban Forestry & Urban Greening*: 3: 189-203.
  - Gundersen, V., L. H. Frivold & T. Myking. 2006. Management and state of urban woodlands of cities and villages in Norway. *Urban Forestry & Urban Greening*: 5: 73-82.
  - Hegge, H. 1978. *Mennesket og naturen*. Universitetsforlaget, Oslo. 166 pp.
  - Hendee, J. C., W.R. Catton, L. D. Marlow, & F. C. Brockman 1968. *Wilderness Users in the Pacific Northwest – Their Characteristics, Values, and Management Preferences*. USDA Forest Service Research Paper PNW-61, Pacific Northwest Forest and Range Experiment Station, Portland, Oregon.
  - Hytönen, M. (ed.) 1995. *Multiple use forestry in the Nordic countries*. METLA, The Finnish Forest Research Institute, Helsinki.
  - Hågvar, S. & H. A. Støen. 1996. *Grønn velferd - vårt behov for naturkontakt*. Kommuneforlaget. Oslo.
  - Juul, J. O. 1997. *Ægte Grønt - 10 argumenter for en grøn by*. Friluftsrådet. Copenhagen.
  - Kaltenborn, B. P. 1993a. *Forskning på friluftslivet – bakgrunn og utvikling*. I: Kaltenborn, B.P. & M. Vorkinn (red.) *Vårt friluftsliv*. Temahefte 3. Norsk institutt for naturforskning, Lillehammer.
  - Kaltenborn, B. P. 1993b. *Rasjonelle modeller og rabiante utøvere – Planlegging for friluftsliv*. I: Kaltenborn, B. P. & M. Vorkinn. *Vårt friluftsliv*. Temahefte 3. Norsk institutt for naturforskning, Lillehammer.
  - Kaltenborn, B. P. 1991. *Utkast til forvaltningsplan for turisme og friluftsliv på Svalbard*. Norsk Institutt for naturforskning, Lillehammer.
  - Klepp, I. G. 1995. *Paths between nature and culture - recreational peoples experience of culture landscape and their attitudes towards forest protection*. Ph.D. Thesis. University of Oslo, Oslo.
  - Knutsen, T., J. Aasetre & J. T. Sagør. 1998. *Holdninger til rovvilt i Norge*. SMU- Rapport nr 4/98.
  - Konijnendijk, C. C., 1999. *Urban forestry in Europe: a comparative study of concepts, policies and planning for forest conservation, management and development in and around major European cities*. Ph.D. Thesis, University of Joensuu, Finland.
  - Korpela, K. M. 1992. Adolescents' favourite places and environmental self-regulation. *Journal of Environmental Psychology* 12:249-258.
  - Lawler, E. E. 1973. *Motivation in work organizations*. Brooks/Cole publishing company. Monterey, California.
  - Leopold, A. 1949. *A Sand County Almanac, And Sketches Here and There*. Oxford University Press, New York.
  - Macnaghten, P. & J. Urry. 1998. *Contested nature*. Sage. London.

- Maslow, A. 1970. Motivation and personality. Second edition. Harper & Row.
- Mjaaland, B. & J. W. Andresen. 1986. Amenities and service functions of Oslo's municipal forest. *Arboricultural Journal* 10: 101-112.
- Möllersten, B. 2004. Skog för människor - bevarande och skötsel av tätortsnära skogar. Naturskyddsföreningen i Stockholm.
- Neary, I. 2002. 'Human Rights in Japan, South Korea and Taiwan'. London: Routledge. 304 s.
- Norton, B. 1987. Why Preserve Natural Variety? Princeton University Press, Princeton.
- Næss, A. 1973. The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary. *Inquiry* 16: 95-100.
- Patterson, M. E., A. E. Watson, D. R. Williams & J. R. Roggenbuck 1998. An hermeneutic approach to studying the nature of wilderness experiences. *Journal of Leisure Research* 30 (4): 423-452.
- Patterson, M. E. & D. R. Williams. 1998. Paradigms and problems: The practice of social science in natural resource management. *Society & Natural Resources* 11(3): 279-295.
- Proshansky, H. M., A. K. Fabian & R. Kaminoff. 1983. Place identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*. 3:57-83.
- Præstholt, S., F. S. Jensen, B. Hasler. C. Damgaard & E. Erichsen. 2002. Forest improve qualities and values of local areas in Denmark. *Urban Forestry & Urban Greening* 1: 97-106.
- Purdy, K. G. & D. J. Decker. 1989. Applying wildlife values information in management: The wildlife attitudes and values scale. *Wildl. Soc. Bull.* 17:494-500.
- Regan, T. 1988. The case of animal rights. London: Routledge.
- Relph G. 1976. Place and Placelessness. London: Pion Limited.
- Rescher, N. 1969. Introduction to Value Theory. Englewood Cliffs. Prentice-Hall.
- Rokeach, M. 1973. The Nature of Human Values. The Free Press. New York.
- Rolston III, H. 1988. Environmental Ethics. Temple University Press. Philadelphia.
- Rolston, H. & J. Coufal. 1991. A forest ethic and multivalue forest management. *Journal of Forestry* 89: 35-40.
- Routley, R.. 1973. Is there a need for a new environmental ethic? Varna, Bulgaria.
- Rydberg, D. 1998. Urban forestry in Sweden – Silvicultural aspects focusing young forest. Phd Thesis. Sveriges Lantbruksuniversitet, Umeå.
- Rydberg, D. & J. Falck. 2000. Urban Forestry in Sweden from a silvicultural perspective: a review. *Landscape and Urban Planning* 47: 1-18
- Rydberg, D. & M. Aronsson. 2004. Vår tätortsnära natur - en bok om förvaltning och skötsel. Skogsstyrelsens Förlag. Jönköping. Saastamoinen, O. Hultman, S-G., Koch, N. E. & Mattson, L. (Eds.) 1984. Multiple-use forestry in the Scandinavian countries. *Communications Instituti Forestalis Fenniae* 120: 1-142.
- Shafer, E. L. 1969. The average camper who doesn't exist. Research Paper NE-142, US Forest Service.
- Shaw, B. 2001. Economics and the environment: A "land ethic" critique of economic policy. *Journal of Business Ethics* 33: 51-57.
- Simon, H. A. 1957. Models of Man: Social and rational. Wiley. New York.
- Stankey, G. H., D. N. Cole, R. C. Lucas, M. E. Petersen & S.S. Frissell. 1985. The Limits of Acceptable Change (LAC) for Wilderness Planning. General Technical Report INT-176. Intermountain Forest and Range Experiment Station, Ogden, Utah. USDA Forest Service
- Strumse, E. & L. E. Aarø. 2000. Menneske, miljø og livskvalitet. Faglig sluttrapport for forskningsprogrammet om Miljøbetinget livskvalitet. Oslo. Norges Forskningsråd. Område for Miljø og utvikling.
- Strumse, E. 1996. The psychology of aesthetics: Explaining visual preferences for agrarian landscapes in Western Norway. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree Dr. philos., Faculty of psychology, University of Bergen. Published by the Research Center for Health Promotion, University of Bergen.
- Tuan, Y-F. 1974. Topophilia; A study of environmental perception, attitudes and values. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Tyrväinen, L. 1999. Monetary valuation of urban forest amenities in Finland. Academic dissertation. Finnish Forest Research Institute, Research paper 739.
- Vistad, O. I. 1995. I Skogen og i Skolten. Ein Analyse av Friluftsliv, Miljøoppleving, Påverknad og Forvaltning i Femundsmarka, med Jamføringar til Rogen og Långfjället. Dr. Polit Avhandling. Geografisk Institutt. Universitetet i Trondheim. Trondheim.
- Wallsten P. 1988. Rekreasjon i Rogen. Tillämpning av en planeringsmodell för friluftsliv. KOMMIT-rapport 1988:2, UNIT, Trondheim.
- Williams, D. R., M. E. Patterson, J. W. Roggenbuck, & A. E. Watson, 1992. Beyond the commodity metaphor: Examining emotional and symbolic attachment to place. *Leisure Sciences*, 14, 29-46.
- Aasetre, J. 1992. Friluftsliv og skogbruk. En litteraturstudie. NINA-utredninger 34. 52 s.
- Aasetre, J. 2000. Holdninger og kultur i norsk naturforvaltning. Dr. Polit. avhandling. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Geografisk institutt. NTNU. Trondheim
- Aasetre, J. 2002. Planleggingsteori og naturforvaltning – mellom fag og verdivalg. I: Setten, G. & Rudsar, S. (red.) *Geographical Methodes – Power and Morality in Geography*. Proceedings of the Annual Conference of the Norwegian Geographical Society. Trondheim, Norway, April 5th – 6th 2002. 170-186.

Fotnotetekst repetert:

1. Dette avsnittet bygger i stor grad på tekst fra Knutsen, Aasetre & Sagør (1998).
2. Etter Aasetre (2002).